

ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

LEGAL CHARACTERISTICS AND CLASSIFICATION OF COLLABORATIVE ACTIVITIES

Бровченко Ю.В., аспірант кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються юридичні ознаки та класифікація колабораційної діяльності через призму адміністративного права. Визначено об'єкт правопорушення, як суспільні відносини, які включають національну безпеку, державний суверенітет, конституційний лад та територіальну цілісність. Розглянуто об'єктивну сторону колабораційної діяльності, яка проявляється у співпраці з окупаційними адміністраціями, економічному сприянні агресору, інформаційній пропаганді та військовій допомозі ворогу. Здійснено аналіз суб'єкта правопорушення, зокрема питань юридичної відповідальності громадян України, іноземців, осіб без громадянства та специфіки відповідальності посадових осіб, які зловживають своїм статусом на користь агресора. Досліджено суб'єктивну адміністративного правопорушення, що передбачає наявність прямого умислу, мотивів та переконань, а також розмежування примусової та добровільної співпраці. Проведено аналіз особливих рис колабораційної діяльності в контексті адміністративного, фінансового та інформаційного права. У статті розглянуто класифікацію колабораційної діяльності, що включає загальні принципи, критерії та авторське бачення систематизації цього явища. Запропоновано авторський підхід до класифікації, який охоплює такі аспекти: за сферою діяльності; за характером здійснення; за ступенем участі; за ступенем усвідомленості та мотивами; за рівнем суспільної небезпеки; за рівнем організованості; за ступенем відповідальності. Визначено основні виклики у правозастосуванні, зокрема відсутність єдиної адміністративно-правової норми, що регламентує відповідальність за колабораційну діяльність. Запропоновано законодавчі зміни, що передбачають введення спеціальної адміністративної відповідальності за публічне виправдання агресії, співпрацю з окупаційним режимом та порушення санкційного законодавства. Окреслено перспективи удосконалення адміністративно-правового регулювання колабораційної діяльності, зокрема створення нової глави у КУпАП, гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами та розширення повноважень правоохоронних органів у сфері виявлення та попередження колабораційної діяльності. У підсумку сформульовано авторський висновок, що підкреслює важливість системного адміністративно-правового підходу до протидії колабораційній діяльності, який має включати як запобіжні, так і каральні механізми з метою забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності України.

Ключові слова: колабораційна діяльність, адміністративне право, класифікація, юридичні ознаки, примусова співпраця, правова відповідальність, національна безпека, правозастосування, правове регулювання.

The article examines the legal features and classification of collaborative activity through the prism of administrative law. The object of the offense is defined as public relations that include national security, state sovereignty, constitutional order and territorial integrity. The objective side of collaborative activity, which is manifested in cooperation with occupation administrations, economic assistance to the aggressor, information propaganda and military assistance to the enemy, is considered. The subject of the offense is analyzed, in particular, the issues of legal liability of citizens of Ukraine, foreigners, stateless persons and the specifics of the liability of officials who abuse their status in favor of the aggressor. The subjective aspect of an administrative offense is studied, which assumes the presence of direct intent, motives and beliefs, as well as the distinction between forced and voluntary cooperation. The analysis of the special features of collaborative activity in the context of administrative, financial and information law is carried out. The article considers the classification of collaborative activities, which includes general principles, criteria and the author's vision of the systematization of this phenomenon. The author's approach to classification is proposed, which covers the following aspects: by field of activity; by nature of implementation; by degree of participation; by degree of awareness and motives; by level of public danger; by level of organization; by degree of responsibility. The main challenges in law enforcement are identified, in particular the lack of a single administrative and legal norm regulating liability for collaborative offenses. Legislative changes are proposed, which provide for the introduction of special administrative liability for public justification of aggression, cooperation with the occupation regime and violation of sanctions legislation. Prospects for improving the administrative and legal regulation of collaborative activities are outlined, in particular the creation of a new chapter in the Code of Administrative Offenses, harmonization of legislation with international standards and expansion of the powers of law enforcement agencies in the field of detection and prevention of collaborative actions. As a result, the author's conclusion is formulated, emphasizing the importance of a systematic administrative and legal approach to countering collaborative activities, which should include both preventive and punitive mechanisms in order to ensure the national security and territorial integrity of Ukraine.

Key words: collaborative activities, administrative law, classification, legal features, compulsory cooperation, legal liability, national security, law enforcement, legal regulation.

Колабораційна діяльність є складним правовим явищем, що передбачає співпрацю громадян з ворогом на шкоду власній державі. Це питання набуло особливої актуальності в контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна. У контексті адміністративного права, важливо визначити юридичні ознаки та класифікацію колабораційної діяльності, спираючись на наукові дослідження, практику та законодавство України. Такі ознаки не лише підриває основи державного суверенітету та територіальної цілісності, а й створює загрозу національній безпеці, громадському порядку та правам громадян.

Колабораційна діяльність характеризується низкою юридичних ознак, які дозволяють відмежувати її від інших правопорушень:

1. Об'єкт правопорушення – об'єктом колабораційної діяльності є суспільні відносини, які включають конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність та безпека держави. Це явище завдає шкоди не лише державним інституціям, а й суспільним інтересам, правам та свободам громадян. Таким чином, правопорушення у сфері колабораційної діяльності мають комплексний характер, що

обґрунтовує необхідність їх чіткої кваліфікації у вітчизняному законодавстві.

2. Об'єктивна сторона – об'єктивна сторона колабораційної діяльності включає як активні дії, так і бездіяльність, спрямовані на підтримку держави-агресора, її збройних формувань або окупаційної адміністрації. До таких дій належать: а) публічне заперечення факту збройної агресії проти своєї держави – це висловлювання, що спотворюють факти про окупацію частини території, заперечують злочинний характер дій держави-агресора; б) публічні заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора – це висловлювання, що виправдовують або популяризують дії окупаційної влади та її збройних формувань; в) добровільне зайняття посад в незаконних органах влади на окупованих територіях – це виконання управлінських функцій у структурах, створених окупантами на тимчасово окупованих територіях; г) участь у проведенні незаконних виборів та референдумів – це сприяння реалізації процедур, які надають псевдолегітимність окупаційному режиму; г) економічна співпраця з державою-агресором – це надання матеріальної чи фінансової підтримки державі-агресору, її

збройним формуванням або незаконним адміністративним структурам; д) ведення господарської діяльності у взаємодії з окупаційною владою – це участь у комерційних відносинах, що сприяють функціонуванню окупаційного режиму та його економічній підтримці.

3. Суб'єкт правопорушення – суб'єктом колабораційної діяльності є фізична особа, яка досягла 16-річного віку та є громадянином України. Особливістю є те, що цим злочином можуть займатися як звичайні громадяни, так і посадові особи.

Відповідно до українського законодавства, фізичними особами, які можуть бути притягнуті до відповідальності за колабораційну діяльність, є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які вчинили відповідні діяння на території України або за її межами. Згідно з Кримінальним кодексом України (ККУ), кримінальна відповідальність за колабораціонізм (ст. 111-1 ККУ) покладається виключно на фізичних осіб. Проте, юридичні особи можуть нести іншу відповідальність, якщо їх діяльність сприяє агресору або окупаційному режиму [1].

Законодавство України передбачає три основні види відповідальності для юридичних осіб, що можуть бути залучені до колабораційної діяльності: 1) Адміністративна відповідальність – застосування санкцій до компаній, які діють на тимчасово окупованих територіях або співпрацюють з окупаційною владою (зокрема, відповідно до Закону України «Про санкції») [2]; 2) Цивільно-правова відповідальність – позбавлення права на ведення підприємницької діяльності, анулювання ліцензій, обмеження ділових операцій відповідно до норм Господарського кодексу України [3]; 3) Фінансова відповідальність – застосування податкових санкцій, позбавлення пільг, а також можливе блокування активів відповідно до положень Податкового кодексу України [4].

Значною проблемою в Україні є необхідність посилення механізмів контролю за діяльністю юридичних осіб, які можуть співпрацювати з окупаційною владою через складні фінансові схеми. На нашу думку для цього необхідно: а) запровадити ефективні механізми моніторингу фінансових операцій; б) удосконалити законодавство щодо відповідальності компаній за співпрацю з окупаційними адміністраціями; в) встановити жорсткі санкції щодо юридичних осіб, які ухиляються від дотримання санкційного законодавства.

Тоді, як осудність є ключовим фактором при визначенні відповідальності за колабораційну діяльність. Особа визнається осудною, якщо вона усвідомлювала свої дії та могла керувати ними. Водночас, у випадку психічних захворювань може бути призначена судово-психіатрична експертиза для визначення здатності особи усвідомлювати свої дії.

Крім того варто звернути увагу на специфіку відповідальності посадових осіб – посадові особи, які займають керівні позиції в державних органах або підприємствах, несуть підвищену відповідальність за колабораційну діяльність. Відповідно до чинного законодавства, вони можуть бути притягнуті до відповідальності за: а) участь у діяльності окупаційних адміністрацій – обіймання посад, виконання управлінських рішень; б) підтримку окупаційного режиму – передача інформації, сприяння функціонуванню незаконних структур; в) зловживання владою в інтересах держави-агресора (незаконні рішення щодо передачі ресурсів чи майна).

Особливістю відповідальності посадових осіб є можливість застосування додаткових санкцій, таких як: а) позбавлення права займати певні посади або здійснювати професійну діяльність; б) конфіскація майна; в) довічна заборона на державну службу; г) покарання у формі позбавлення волі [5, с. 144].

4. Суб'єктивна сторона – суб'єктивна сторона колабораційної діяльності визначається наявністю прямого умислу. Це означає, що особа усвідомлює протиправність своїх дій, передбачає їхні наслідки та свідомо прагне їх настання або

допускає їх можливість. При цьому мотиви вчинення колабораційної діяльності можуть бути різними: а) ідеологічними – підтримка політики держави-агресора, неприйняття державної ідеології; б) матеріальними – прагнення отримати фінансову вигоду чи інші привілеї; в) особисті мотиви – страх за власну безпеку, примус з боку окупаційної влади, бажання підвищити соціальний статус тощо [6].

Доведення умислу в справах про колабораційну діяльність є складним завданням, оскільки воно стосується внутрішнього психічного стану особи. Для встановлення умислу слід враховувати: а) обставини скоєння правопорушення; б) поведінку особи до, під час та після вчинення дій; в) характер взаємодії з окупаційними структурами. Згідно з дослідженнями, проведеними Школою політичної аналітики НаУКМА, респонденти вважають колаборантами тих, хто добровільно зрадив інтереси Батьківщини й навмисно пішов на співпрацю з окупантом. Це підкреслює важливість умислу та усвідомленості дій у визначенні колабораційної діяльності [7].

Таким чином, суб'єктивні ознаки колабораційної діяльності відіграють ключову роль у кваліфікації цього злочину. Розуміння форми вини, мотивів та цілей, а також чітке відмежування умислу від необережності є необхідними для забезпечення справедливого правосуддя та ефективної протидії колабораційній діяльності.

Українське законодавство поширює свою юрисдикцію на всі зазначені форми правопорушення незалежно від місця їх вчинення. Це означає, що громадяни України можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності навіть за дії, вчинені за межами держави. Колабораційна діяльність може здійснюватися як на контрольованій урядом території, так і в умовах тимчасової окупації. Однак навіть у разі окупації держава зберігає свою юрисдикцію щодо своїх громадян [8, с. 139].

Відповідно до норм міжнародного права, тимчасова окупація не змінює правового статусу території. Це означає, що: а) територія продовжує належати суверенній державі, незважаючи на фактичний контроль з боку агресора; б) закони України залишаються чинними, хоча окупаційна адміністрація може намагатися їх скасувати або змінити; в) особи, які добровільно співпрацюють з окупаційною владою, підлягають відповідальності згідно з національним законодавством. Україна, як держава, що зазнала військової агресії, здійснює переслідування осіб, які підтримують окупаційний режим, навіть якщо вони перебувають на тимчасово непідконтрольних територіях.

Крім цього, варто відзначити, що не всі особи, які перебувають на окупованих територіях, можуть бути визнані колаборантами. Важливим є розмежування між: а) добровільною співпрацею – коли особа свідомо бере участь у діяльності окупаційної влади або підтримує агресор; б) примусовою співпрацею – коли особа змушена діяти під загрозою фізичного насильства, шантажу або інших форм тиску. Українське законодавство передбачає можливість пом'якшення або звільнення від відповідальності осіб, які діяли під примусом, однак кожен випадок підлягає індивідуальному розгляду. Більш того, співпраця з агресором може відбуватися і в інших країнах, наприклад: а) фінансова або інформаційна підтримка агресора громадянами України за кордоном; б) створення політичних або пропагандистських структур на підтримку окупаційного режиму; в) надання технічної чи консультаційної допомоги з-за кордону.

Також важливим є розкриття питання щодо способів реалізації колабораційної діяльності. На наш погляд серед основних способів можна виділити:

1. Організаційний спосіб – це сприяння діяльності незаконних адміністративних структур. Наприклад: а) організація незаконних виборів або референдумів; б) формування та управління окупаційними адміністраціями; в) співпраця з офіційними представниками держави-агресора.

2. Інформаційний спосіб – це маніпуляція громадською думкою, створення та поширення дезінформації.

Наприклад: а) використання підконтрольних окупаційній владі медіа та соціальних мереж; б) проведення пропагандистських кампаній; в) формування та поширення анти-українських наративів.

3. Фінансово-економічний спосіб – це матеріальна підтримка окупаційного режиму через економічні механізми. Наприклад: а) використання банківських установ на окупованих територіях; б) укладання контрактів із підприємствами держави-агресора; в) нелегальний експорт товарів та сировини.

4. Юридичний спосіб – це надання правової підтримки окупаційному режиму. Наприклад: а) визнання легітимності актів окупаційної влади; б) надання юридичних консультацій окупаційним структурам; в) співпраця з незаконними судовими та правоохоронними органами.

Крім того, розуміння особливих рис колабораціонізму в галузях адміністративного, фінансового та інформаційного права є ключовим для ефективної протидії та забезпечення державного суверенітету.

У контексті адміністративного права колабораційна діяльність проявляється через: 1) Зайняття посади в незаконних органах влади – громадяни України, які добровільно займають посади в незаконних органах, створених на тимчасово окупованих територіях, порушують адміністративно-правові норми. такі дії підривають легітимність державної влади та сприяють утвердженню окупаційного режиму; 2) Організація та проведення заходів політичного характеру – це співпраця з державою-агресором у проведенні політичних заходів, спрямованих на підтримку окупаційної влади, є формою колабораціонізму, що порушує адміністративно-правові засади державного суверенітету. У цьому контексті колабораційна діяльність може проявлятися через: 1) Добровільне зайняття посади в незаконних органах влади – громадяни України, які свідомо обіймають посади в незаконних органах, створених на тимчасово окупованих територіях, порушують адміністративно-правові норми; 2) Недобровільна діяльність – у випадку, коли особи вимушені обіймати посади під примусом або загрозою життєдіяльності, їх дії можуть бути розцінені як недобровільні. В таких ситуаціях питання притягнення до відповідальності потребує результатного аналізу матеріалів.

У контексті фінансового права колабораційна діяльність може включати: 1) Фінансову підтримку окупаційних структур – це надання матеріальних ресурсів незаконним збройним формуванням або окупаційним адміністраціям; 2) Проведення господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором – це ведення бізнесу у співпраці з окупаційною владою або підприємствами держави-агресора підтримує економічну безпеку України та може розглядатися як колабораціонізм. У цьому контексті надання матеріальних ресурсів незаконним збройним формуванням або окупаційним адміністраціям може розглядатися як добровільна співпраця. Тоді, як недобровільні фінансові дії можуть здійснюватися, якщо особа надає фінансові ресурси під примусом або загрозою. Крім того, добровільна співпраця зазвичай має позитивні фінансові наслідки, тоді як недобровільна діяльність може супроводжуватися фінансовими ризиками або зобов'язаннями.

У контексті інформаційного права колабораційна діяльність проявляється через: 1) Поширення пропаганди держави-агресора – це здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на підтримку окупаційної влади або виправдання її дій, є порушенням інформаційного законодавства та сприяння дезінформації населення; 2) Впровадження стандартів освіти держави-агресора – це дії, спрямовані на інтеграцію освітніх стандартів окупанта в українські заклади освіти, підривають національну ідентичність та є формою інформаційного колабораціонізму. У цьому контексті колабораційна діяльність може проявлятися через: 1) Добровільну інформаційну співпрацю – поширення пропаганди держави-агресора, участь у заходах, спрямованих на підтримку окупаційної влади;

2) Недобровільна інформаційна діяльність – якщо особа змушена поширювати інформацію під тиском або загрозою, це може бути враховано при оцінці її відповідальності.

Що стосується питання класифікації колабораційної діяльності, то це питання є важливим етапом у її правовій оцінці, оскільки дозволяє диференціювати відповідальність за конкретні форми правопорушень, визначити їхній ступінь суспільної небезпеки та розмежувати між собою окремі види колабораційної діяльності. Аналіз різних наукових підходів до класифікації цього явища дає змогу структурувати його прояви та узгодити міжнародні стандарти боротьби з колабораціонізмом із нормами національного права України.

Також варто відзначити, що згідно з загальними принципами адміністративного права, відповідальність настає лише у випадку, якщо певне діяння має всі необхідні юридичні ознаки правопорушення, а саме: склад правопорушення (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторона) та наявність шкоди або загрози її настання. Якщо ж конкретне діяння не спричинило жодних наслідків (наприклад, особа висловлювала підтримку окупаційним силам, але її заяви не мали суспільного резонансу або наслідків), то постає питання: чи може така поведінка бути визнана адміністративним правопорушенням?

На сьогодні правозастосовна практика в Україні свідчить про різне тлумачення таких ситуацій. У деяких випадках навіть безнаслідкові форми колабораційної діяльності можуть розглядатися як адміністративні правопорушення, якщо вони: 1. Створюють загрозу громадському порядку; 2. Підривають державний суверенітет або є елементом інформаційної війни; 3. Порушують норми національного законодавства про захист інформаційного простору. Однак, у відсутності чітких наслідків, кваліфікація таких дій залишається складною.

Але перш за все необхідним є розкриття питання щодо загальних принципів класифікації колабораційної діяльності. Адже загальні принципи класифікації колабораційної діяльності відіграють ключову роль у виробленні єдиного підходу до розмежування її видів, а також у створенні відповідних механізмів відповідальності. Це, у свою чергу, сприяє належному правозастосуванню та запобіганню юридичним помилкам у кваліфікації колабораційної діяльності. Ми вважаємо, що такими основними принципами є:

1. Принцип об'єктивності класифікації – передбачає, що класифікація колабораційної діяльності повинна базуватися на фактичних ознаках, незалежно від політичних чи суб'єктивних факторів. Основні аспекти цього принципу включають: а) врахування реальних обставин вчинення діяння (умови, спосіб, тривалість співпраці); б) аналіз документальних та електронних доказів (свідчення, матеріали розслідувань, публічні заяви); в) відокремлення емоційних оцінок від правової кваліфікації. Об'єктивність класифікації дозволяє чітко розмежувати різні рівні колабораційної діяльності та уникнути правових помилок у судовій практиці.

2. Принцип системності класифікації – передбачає, що колабораційна діяльність повинна бути класифікована за логічно вираженими критеріями, що охоплюють всі її можливі прояви. В основі цього принципу лежить: а) послідовне розмежування форм колабораційної діяльності (політична, військова, економічна, інформаційна тощо); б) взаємозв'язок між різними критеріями класифікації (рівень організованості, характер взаємодії з окупаційною владою); в) можливість адаптації класифікації до нових умов та змін у законодавстві. Системний підхід дозволяє уникнути дублювання категорій та створює чітку правову структуру для аналізу цього явища.

3. Принцип юридичної визначеності – класифікація колабораційної діяльності повинна бути юридично визначеною, тобто відповідати критеріям, які встановлені нормативними актами. Це передбачає: а) узгодженість з чинним законодавством України; б) можливість застосування

класифікації в судовій практиці; в) чітке розмежування між правопорушеннями, що мають схожі ознаки (колабораційна діяльність vs. державна зрада). Юридична визначеність забезпечує можливість ефективного правозастосування та унеможливує довільне трактування понять.

4. Принцип диференціації відповідальності – колабораційна діяльність може мати різні рівні суспільної небезпеки, тому необхідно встановити відповідні підходи до її класифікації за мірою відповідальності: а) мінімальна відповідальність – інформаційна або адміністративна співпраця без значного впливу на хід збройного конфлікту; б) помірна відповідальність – економічна співпраця, яка прямо сприяє фінансуванню окупаційного режиму; в) максимальна відповідальність – воєнна колабораційна діяльність, що включає безпосередню участь у бойових діях на боці агресора. Диференціація відповідальності дозволяє встановити пропорційні покарання та забезпечити ефективне функціонування системи правосуддя.

5. Принцип відмежування від суміжних злочинів – колабораційна діяльність має багато спільного з іншими злочинами проти основ національної безпеки, тому класифікація повинна чітко відокремлювати її від: а) державної зради – колабораційна діяльність передбачає підтримку агресора в умовах окупації, а державна зрада може включати шпигунство, перехід на бік ворога в будь-яких умовах; б) фінансування тероризму – економічна підтримка агресора може перетинатися з фінансуванням терористичних організацій; в) пропаганди війни – інформаційна колабораційна діяльність може поєднуватися із закликами до війни. Чітке розмежування дозволяє уникнути правових колізій у процесі кваліфікації злочинів [9, с. 59].

6. Принцип міжнародно-правової відповідності – класифікація колабораційної діяльності повинна відповідати міжнародним правовим нормам. Це означає врахування: а) Женевських конвенцій 1949 року, які регулюють поведінку цивільних осіб на окупованих територіях; б) Римського статуту Міжнародного кримінального суду, що встановлює відповідальність за воєнні злочини; в) Рішень міжнародних трибуналів, які розглядали випадки колабораціонізму в історичній перспективі (Нюрнберзький, Токійський трибунали). Цей принцип забезпечує узгодженість української правової системи з міжнародними стандартами та сприяє притягненню колаборантів до відповідальності за межами держави [10, с. 101–103].

У свою чергу, зважаючи на актуальність проблеми в умовах сучасної агресії проти України, важливо розробити ефективні критерії класифікації, які дозволять відмежувати окремі форми колабораційної діяльності та диференціювати відповідальність осіб, причетних до неї.

Критерії класифікації колабораційної діяльності визначаються як сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, що дають змогу розмежувати види цієї діяльності залежно від характеру дій, ступеня суспільної небезпеки, мети співпраці та інших аспектів. Їхнє встановлення є необхідним для вироблення єдиних підходів до оцінки таких правопорушень у адміністративному праві України.

Крім того, неможливо не згадати про міжнародно-правові основи класифікації колабораційної діяльності, до яких відносяться:

1. Женевські конвенції та їх застосування – згідно з Женевськими конвенціями 1949 року та їх додатковими протоколами, колабораційна діяльність може розглядатися в контексті: а) порушення прав цивільного населення на окупованих територіях; б) співпраці з окупаційними силами, що суперечить нормам міжнародного гуманітарного права; в) участі у воєнних злочинах, що може кваліфікуватися як тяжке правопорушення відповідно до міжнародного права.

2) Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року – передбачає, що певні форми колабораційної діяльності можуть підпадати під категорію: а) злочинів проти людяності (ст. 7); б) воєнних злочинів (ст. 8); в) зло-

чинів агресії (ст. 8 bis) [11]. Участь у створенні окупаційних адміністрацій, репресії проти населення та підтримка незаконних збройних формувань можуть бути підставою для міжнародного переслідування колаборантів.

3) Судові прецеденти міжнародних трибуналів – Нюрнберзький трибунал (1945-1946) та трибунали по Югославії та Руанді заклали правові підстави для розгляду: а) колабораційна діяльність як форми сприяння агресору; б) розмежування активної та пасивної співпраці з окупантами; в) індивідуальної відповідальності осіб, які співпрацювали з ворогом [12]. Таким чином, міжнародні правові норми встановлюють загальні підходи до кваліфікації колабораційної діяльності, які мають бути адаптовані у національне законодавство.

Проте, на нашу думку, виходячи із загального аналізу існуючих наукових напрацювань, доктринальних досліджень та власних адміністративно-правових поглядів, все ж правильним вбачається здійснити класифікацію колабораційної діяльності дещо інакше, яка дозволяє більш точно визначити характер та ступінь суспільної небезпеки правопорушення. Основні критерії класифікації включають:

1. За сферою діяльності:

1) Політична колабораційна діяльність – полягає у сприянні функціонуванню незаконних адміністрацій, участі у пропагандистських заходах на підтримку окупаційного режиму, ухваленні рішень, що сприяють легітимізації окупаційної влади. Політична колабораційна діяльність є однією з найнебезпечніших форм співпраці з агресором, оскільки вона спрямована на легітимізацію окупаційного режиму та підрив суверенітету держави. Приклади: а) обіймання керівних посад у незаконних органах влади; б) участь у пропагандистських кампаніях окупаційної влади; в) прийняття законодавчих актів, які сприяють окупації; г) підтримка проведення псевдореферендумів або незаконних виборів; г) створення або участь у незаконних політичних структурах.

2) Адміністративна колабораційна діяльність – охоплює виконання функцій місцевого управління на користь держави-агресора, що сприяє консолідації окупаційного режиму та посиленню його впливу на населення. Приклади: а) виконання адміністративних функцій в органах окупаційної влади; б) реєстрація нерухомості чи бізнесу відповідно до законодавства країни-агресора, або підприємств, які діють в інтересах держави-агресора; в) організація мобілізаційних заходів для окупаційної влади; г) оформлення документів, які визнають юрисдикцію окупаційного режиму; г) участь у придушенні проукраїнського опору; д) організація незаконних арештів та переслідувань громадян України; е) співпраця з окупаційними спецслужбами для виявлення українських патріотів [13, с. 44].

3) Економічна колабораційна діяльність – є одним із найпоширеніших видів колабораційної діяльності та включає фінансування діяльності окупаційної влади, надання їй ресурсів або укладення угод із суб'єктами, підконтрольними агресору. Це можуть бути: а) надання товарів чи послуг для потреб окупаційної влади; б) переоформлення бізнесу за законами окупаційного режиму; в) ухилення від сплати податків Україні та їх сплата окупаційній адміністрації; г) ведення бізнесу на окупованих територіях; г) сплата податків або інших зборів окупаційній владі; д) надання фінансової підтримки незаконним утворенням; е) використання промислових потужностей для виробництва товарів для агресора; є) надання логістичних та транспортних послуг окупаційній владі.

4) Військова колабораційна діяльність – включає пряму чи непряму допомогу окупаційним військовим формуванням. Ця форма колабораційної діяльності має найбільш тяжкі наслідки, оскільки безпосередньо впливає на хід збройного конфлікту та загрожує національній безпеці. Приклади: а) добровільний вступ до збройних або воєнізованих формувань агресора; б) участь у бойових діях на боці країни-агресора; в) передача інформації про переміщення або дислокацію українських військ; г) виконання

функцій воєнної поліції та окупаційних правоохоронних органів; г) участь у каральних операціях проти цивільного населення; д) допомога у мобілізації громадян на боці окупаційних сил; е) постачання озброєння, техніки, боєприпасів; є) забезпечення логістики та транспортування окупаційних сил.

5) Інформаційна колабораційна діяльність – інформаційна співпраця з агресором має особливе значення, оскільки сприяє поширенню пропаганди, формуванню позитивного іміджу окупаційної влади та дискредитації законного уряду. Це можуть бути: а) поширення дезінформації про війну; б) заклики до підтримки окупаційного режиму; в) створення та розповсюдження контенту, що виправдовує агресію; г) використання соціальних мереж для поширення дезінформації; ґ) проведення інформаційних кампаній, що підривають довіру до українських державних установ; д) співпраця з окупаційними або іншими ворожими медійними платформами.

6) Культурна та освітня колабораційна діяльність – впровадження стандартів освіти держави-агресора, просування її культури та символіки. Освітня співпраця: а) анесення змін до навчальних програм на користь ідеології агресора; б) організація лекцій, конференцій та інших заходів, що пропагують окупаційний режим; в) примусове навчання за програмами, запровадженими окупаційною владою. Культурна співпраця: а) організація культурних заходів, що популяризують окупаційний режим; б) забезпечення функціонування медіа-ресурсів агресора; в) видання літератури та інших матеріалів, що виправдовують агресію.

7) Соціальна та гуманітарна колабораційна діяльність – це: а) надання гуманітарної допомоги окупаційним силам, наприклад, забезпечення медичних послуг військовим агресора, а також організація продовольчих програм на підтримку окупаційних структур; б) співпраця з соціальними установами під контролем агресора, наприклад, робота в лікарнях та освітніх закладах, що підпорядковані окупаційній владі, а також участь у соціальних програмах, що фінансуються окупаційним режимом.

2. За характером здійснення:

1) Відкрита колабораційна діяльність – характеризується публічністю дій та їхньою спрямованістю на підтримку держави-агресора. До неї належать: а) публічні заяви на підтримку окупаційної влади; б) участь у заходах, що легітимізують окупаційний режим; в) добровільна робота в органах окупаційної адміністрації; г) організація громадських рухів чи партій на підтримку агресора.

2) Прихована колабораційна діяльність – здійснюється завуальовано, через посередників або за допомогою складних фінансових і організаційних схем. Це може включати: а) переведення коштів через треті країни; б) приховане постачання товарів та послуг на окупованій території; в) нелегальна передача інформації або підтримка окупантів через інші канали комунікації; г) діяльність під виглядом благодійних чи громадських організацій, що фінансуються агресором. Виявлення прихованої колабораційної діяльності вимагає складних розвідувальних та аналітичних заходів, що робить її боротьбу більш складною.

3. За ступенем участі:

1) Активна колабораційна діяльність – передбачає свідому, добровільну та безпосередню участь особи у підтримці або сприянні діяльності держави-агресора. Вона включає: а) зайняття керівних посад в окупаційних адміністраціях; б) участь у політичних процесах, організованих окупаційною владою; в) надання матеріальної, фінансової чи організаційної підтримки агресору.

2) Пасивна колабораційна діяльність – полягає у співпраці, що не носить активного характеру, але сприяє функціонуванню окупаційного режиму. Тобто пасивна колабораційна діяльність передбачає непряму підтримку агресора або його представників без активної участі в адміністративних чи військових структурах. Вона включає: а) виконання роботи в окупаційних органах без адміністративних

повноважень; б) використання державної символіки країни-агресора в публічному просторі; в) непряме сприяння окупаційній владі через професійну діяльність.

4. За ступенем усвідомленості, мотивами та переконаннями:

1) Примусова колабораційна діяльність – передбачає ситуації, коли особа вимушено співпрацює з окупаційною владою або агресором під тиском загрози фізичного насильства, репресій, економічного примусу або інших форм тиску. Така форма колабораційної діяльності визнається найменш суспільно небезпечною порівняно з іншими видами, оскільки мотиви співпраці не є добровільними. Основними особливостями примусової колабораційної діяльності є: а) відсутність реальної можливості відмови від співпраці; б) загроза життю, здоров'ю або добробуту особи чи її близьких; в) виконання наказів або розпоряджень під примусом.

2) Добровільна колабораційна діяльність – має місце, коли особа свідомо обирає співпрацю з агресором або окупаційною адміністрацією без примусу. Така форма є найбільш суспільно небезпечною, оскільки передбачає активну участь у підтримці ворожих режимів. Основні мотиви добровільної колабораційної діяльності можуть включати: а) матеріальну вигоду – отримання посад, фінансових винагород, ресурсів; б) кар'єрний ріст – доступ до влади, керівних посад; в) переконаність у правильності дій агресора – ідеологічна підтримка окупаційного режиму.

3) Ідеологічна колабораційна діяльність – відрізняється тим, що особа діє на основі переконань, підтримуючи окупаційний режим не через примус або матеріальну вигоду, а з політичних чи націоналістичних мотивів. Основні форми ідеологічної колабораційної діяльності: а) пропагандистська діяльність – активне поширення наративів агресора; б) культурна колабораційна діяльність – підтримка символіки, культурних заходів окупаційного режиму; в) освітня колабораційна діяльність – участь у зміні навчальних програм, впровадження ідеологічних дисциплін агресора; г) релігійна колабораційна діяльність – діяльність у церковних структурах, що підтримують агресора.

5. За ступенем суспільної небезпеки:

1) Колабораційна діяльність із мінімальним ступенем суспільної небезпеки – до цієї категорії належать дії, що не завдають прямої шкоди суверенітету держави, але сприяють інформаційному або економічному посиленню агресора. Це можуть бути: а) публічне виправдання окупації; б) поширення пропагандистських матеріалів; в) участь у пропагандистських заходах; г) непряма взаємодія з окупаційними структурами (наприклад, оформлення документів для проживання на окупованій території без наміру співпраці); ґ) примусову працю в окупаційній адміністрації або на підприємствах без активної підтримки агресора. Випадки такої колабораційної діяльності можуть розглядатися в межах адміністративної відповідальності.

2) Колабораційна діяльність із середнім ступенем суспільної небезпеки – ця категорія включає дії, що безпосередньо сприяють функціонуванню окупаційної влади, але не передбачають активного залучення до її діяльності. Це можуть бути: а) робота в окупаційних органах без прийняття стратегічних рішень (наприклад, виконання функцій у освітній, культурній та соціальній сферах окупованих територій); б) ведення бізнесу в окупованих регіонах; в) надання послуг військовим формуванням агресора; г) пропаганда на користь агресора в місцевих засобах масової інформації.

3) Колабораційна діяльність із високим ступенем суспільної небезпеки – до цього рівня належать дії, що безпосередньо завдають шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та обороноздатності. Це можуть бути: а) добровільне зайняття керівних посад в окупаційних адміністраціях; б) фінансування терористичних угруповань; в) участь у репресіях проти цивільного населення на окупованих територіях; г) організація незаконних вибо-

рів або референдумів; г) надання стратегічної інформації агресору.

4) Колабораційна діяльність із критичним ступенем суспільної небезпеки – включає: а) безпосередню участь у злочинах проти людяності; б) участь у каральних операціях проти мирного населення; в) добровільну службу в збройних силах агресора; г) організацію системних злочинів на окупованих територіях.

6. За рівнем організованості:

1) Індивідуальна колабораційна діяльність – передбачає особисті дії громадян на користь агресора без залучення до організованих структур. Це можуть бути окремі випадки співпраці, такі як публічна підтримка дій окупантів, фінансування їхньої діяльності або участь у пропагандистських заходах.

2) Організована (групова) колабораційна діяльність – охоплює діяльність груп осіб або організацій, що здійснюють систематичну співпрацю з окупаційною владою. До неї відносяться: а) політичні партії та рухи, які підтримують окупантів; б) групи впливу, що координують пропаганду в інтересах агресора; в) бізнес-асоціації, що укладають угоди з окупаційною адміністрацією; г) громадські об'єднання, які фінансуються та керуються окупаційними адміністраціями.

7. За ступенем відповідальності:

1) Адміністративна відповідальність – передбачає покарання за правопорушення, що не мають значної суспільної небезпеки, але водночас сприяють легітимізації окупаційного режиму чи поширенню його ідеології. Це найнижчий рівень відповідальності, який застосовується до осіб, що вчинили правопорушення без значних наслідків. До адміністративної відповідальності можуть підпадати: а) публічне виправдовування агресії (підтримка дій окупаційної влади в соціальних мережах або публічних виступах); б) участь у незначних заходах окупаційної влади (відвідування зустрічей, участь у мітингах, організованих окупантами); в) порушення режиму санкцій (фінансова чи економічна взаємодія з підприємствами, що діють під контролем окупаційного режиму).

2) Кримінальна відповідальність – настає за дії, які становлять значну загрозу для національної безпеки та безпосередньо сприяють окупаційній владі. Вона застосовується до осіб, які свідомо та активно підтримували агресора, завдаючи шкоди державі та її громадянам. До злочинних форм колабораційної діяльності відносяться: а) участь у діяльності окупаційних адміністрацій (обіймання посад у незаконних органах влади); б) фінансування окупаційного режиму (надання коштів, економічна підтримка, ведення бізнесу під юрисдикцією агресора); в) інформаційна співпраця з агресором (участь у пропагандистських кампаніях, поширення дезінформації); г) військова колабораційна діяльність (добровільний вступ до силових структур або військових формувань агресора); г) репресії проти цивільного населення (участь у арештах, катуваннях, переслідуванні проукраїнських активістів).

3) Дисциплінарна відповідальність – застосовується до осіб, що займають державні посади або працюють у стратегічних секторах економіки, науки та культури, якщо вони порушили встановлені норми щодо взаємодії з агресором. Ця категорія охоплює: а) звільнення з державної служби (для чиновників, які здійснювали колабораційну діяльність); б) позбавлення наукових звань і ліцензій (для освітян, що пропагували ідеологію агресора); в) відсторонення від професійної діяльності (для журналістів, які поширювали антиукраїнську пропаганду).

4) Міжнародна відповідальність – застосовується до осіб, які вчинили злочини проти людяності, воєнні злочини або злочини геноциду. Вона реалізується через міжнародні судові інстанції, такі як Міжнародний кримінальний суд (МКС) та спеціальні трибунали. До таких злочинів відносяться: а) депортація мирного населення; б) організація масових репресій; в) застосування торгів або жорстокого поводження з військовополоненими.

Один із найважливіших аспектів у кваліфікації колабораційної діяльності є відмежування умислу від необережності. Колабораційна діяльність, як правопорушення, на відміну від багатьох адміністративних деліктів, передбачають наявність прямого умислу. Це означає, що особа: а) усвідомлювала характер своїх дій, тобто розуміла, що співпрацює з державою-агресором або її представниками; б) передбачала наслідки, а саме розуміла, що її дії можуть завдати шкоди національним інтересам держави; в) бажала або свідомо допускала настання таких наслідків, тобто мала намір сприяти агресору або розуміла можливі негативні наслідки для держави, але все ж продовжувала свої дії. Якщо особа діяла без усвідомлення зазначених обставин, її дії не можуть бути кваліфіковані як колабораційна діяльність. Це має важливе значення для адміністративного права, оскільки умисний характер правопорушення визначає необхідність диференціації адміністративної відповідальності.

У свою чергу, варто зазначити, що правозастосовна практика в Україні стикається з численними викликами, які потребують законодавчого врегулювання та розробки чітких адміністративно-правових критеріїв кваліфікації колабораційної діяльності. Основні проблеми включають:

1. Відсутність єдиного законодавчого визначення – адміністративне право не має спеціальної норми, що безпосередньо визначає колабораційну діяльність, як правопорушення. Це створює такі проблеми: а) правова невизначеність щодо осіб, які не вчинили злочину, але брали участь у діяльності окупаційних адміністрацій або поширювали антиукраїнську пропаганду; б) розмитість меж між адміністративною та кримінальною відповідальністю. Відсутність чітких критеріїв може призводити до неправильного застосування правових норм; в) неможливість адміністративного переслідування осіб, чия діяльність підриває державну безпеку.

2. Проблема визначення об'єктивних та суб'єктивних ознак правопорушення – у сучасній правозастосовній практиці необхідно чітко визначити: а) об'єктивні ознаки адміністративного правопорушення (форми прояву колабораційної діяльності, спосіб участі особи, наслідки її дій); б) суб'єктивну сторону правопорушення (умисел особи, мотиви, обізнаність про протиправність своїх дій). Ускладненням є доведення наміру особи, яка брала участь у діяльності окупаційного режиму, особливо якщо вона діяла під примусом чи з метою збереження власного життя.

3. Відсутність спеціальної норми щодо адміністративної відповідальності – сучасний Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) не містить чітких норм, які б передбачали адміністративну відповідальність за: а) публічне схвалення дій агресора; б) співпрацю з окупаційною владою в адміністративних або економічних сферах; в) порушення санкційного режиму, встановленого щодо держави-агресора. Відсутність цих норм ускладнює правозастосування та призводить до необхідності адаптації інших загальних норм КУпАП, що не завжди є ефективним рішенням.

Виходячи із цього, ми вважаємо, що з метою ефективного правозастосування необхідно запровадити наступні зміни:

1. Введення спеціальної адміністративної відповідальності – одним із шляхів вирішення проблеми є внесення змін до КУпАП та введення нової глави, що регулює відповідальність за колабораційну діяльність, як адміністративне правопорушення. Це дозволить: а) чітко розмежувати адміністративну та кримінальну відповідальність; б) визначити склад правопорушення, пов'язаного із співпрацею з окупаційним режимом; в) надати правоохоронним органам ефективні інструменти для притягнення осіб до відповідальності ще до вчинення ними тяжких злочинів.

2. Впровадження механізмів доказування адміністративних правопорушень – для вдосконалення кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері колабораційної діяльності необхідно: а) використовувати цифрові докази (активність у соціальних мережах, публічні виступи, елек-

тронне листування); б) запровадити спрощені механізми фіксації правопорушень, які дозволять оперативно розглядати справи про колабораційну діяльність; в) встановити можливість адміністративного запобігання правопорушенням (наприклад, шляхом офіційного попередження особам, що беруть участь у пропагандистській діяльності агресора).

3. Гармонізація адміністративного законодавства з міжнародними стандартами – з огляду на досвід європейських країн, доцільним є впровадження: а) санкційних адміністративних процедур щодо осіб, які мають економічні або політичні зв'язки з окупаційною владою; б) заборони на зайняття державних посад для осіб, які співпрацювали з агресором; в) механізмів адміністративного блокування інформаційних ресурсів, що поширюють пропаганду окупаційних адміністрацій.

Таким чином, запровадження комплексного адміністративно-правового підходу до боротьби з колабораційною діяльністю є важливим кроком у забезпеченні національної безпеки. Він має включати не лише репресивні заходи, а й механізми запобігання колабораційній діяльності. Ефективне застосування адміністративного законодавства сприятиме своєчасному реагуванню на загрози, що виникають внаслідок співпраці з агресором, та забезпечить правову визначеність у сфері національної безпеки.

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що колабораційна діяльність є складним правовим явищем, яке потребує чіткого правового регулювання в рамках адміністративного права. Аналіз юридичних ознак колабораційної діяльності дозволив визначити її об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єктивну сторону та суб'єкта правопорушення, що сприяє ефективному розмежуванню адміністративної та кримінальної відповідальності. Окрему увагу було приділено специфіці відповідальності посадових осіб, які зловживають своїм статусом у співпраці з окупаційними адміністраціями або іншим чином сприяють агресору. Це потребує посилення правового регулювання на рівні спеціальних норм адміністративного права та запровадження

додаткових механізмів люстрації, заборони на зайняття посад у державному управлінні та публічному секторі.

У статті розглянуто форми та способи реалізації колабораційної діяльності, що дозволило систематизувати прояви цього явища. Проведено порівняльний аналіз колабораційної діяльності та інших злочинів, зокрема державної зради, пособництва терористичним організаціям, фінансування тероризму, що дає можливість точніше кваліфікувати діяння, пов'язані з підтримкою держави-агресора. Окреслено основні виклики правозастосовної практики, серед яких відсутність єдиної законодавчої норми щодо адміністративної відповідальності за колабораційну діяльність, складність доведення умислу при кваліфікації таких правопорушень.

З метою вдосконалення адміністративного регулювання запропоновано: запровадження спеціальної адміністративної відповідальності за колабораційну діяльність, як правопорушення шляхом доповнення КУпАП відповідними статтями; розширення повноважень органів державної влади щодо виявлення та запобігання адміністративним колабораційним діянням, зокрема через використання цифрових доказів; гармонізація законодавства з міжнародними стандартами, включаючи санкційні процедури та заборону на зайняття державних посад особами, які співпрацювали з окупаційним режимом.

Таким чином, системний адміністративно-правовий підхід до кваліфікації та запобігання колабораційній діяльності має включати не лише каральні заходи, а й механізми превенції, що дозволять ефективно протидіяти колабораційній діяльності на ранніх стадіях її прояву. Відсутність належного адміністративного регулювання у цій сфері значно ускладнює боротьбу з цим явищем та потребує невідкладних законодавчих змін. Запровадження чітких адміністративно-правових норм, які дозволять оперативно виявляти, кваліфікувати та притягати до відповідальності осіб, що підтримують державу-агресора, є ключовим завданням правової системи України у контексті забезпечення національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII : станом на 21 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
3. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 28 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 21 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Медицький І. Б. Суб'єкт колабораційної діяльності (теоретико-прикладний аналіз). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 1. С. 141-152.
6. Відповідальність за здійснення колабораційної діяльності. Wiki Legal Aid. URL: https://legallaid.wiki/index.php/Відповідальність_за_здійснення_колабораційної_діяльності
7. В українців високий запит на справедливість у справах про колабораціонізм. З часом він тільки зростатиме – дослідження ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/v-ukrayinciv-vysokiy-zapyt-na-spravedlyvist-u-spravah-pro-kolaboraczionizm-z-chasom-vin-tilky-zrostatyme-doslidzhennya/>
8. Ясниська Т. Ю. Колабораційна діяльність в адміністративній сфері. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 12. С. 136-142.
9. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність. Слово Національної школи суддів України. 2021. № 4. С. 56–68.
10. Розслідування колабораційної діяльності: практ. посібник / Є. О. Письменський С. В. Головкін, А. В. Коваленко, В. В. Коваленко – Кив: ВД Дакор, 2024 – 260 с.
11. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 21 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
12. Дерейко І.І., Коваль М.В. Нюрнберзький процес 1945–1946. Енциклопедія історії України: Т. 7: Ми-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2010. – 728 с.: іл.. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Niurnberzkyj_protsets
13. Колабораційна діяльність та пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. Аналітичний звіт ГО «ZMINA». 2023. 60 с.